

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК ЧИННИК ЇЇ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ

Світлана ВОЛЬСЬКА,

*методист науково-методичної лабораторії виховної роботи, фізичної
культури та безпечного освітнього середовища комунального закладу
«Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
імені Василя Сухомлинського»*

У сучасному діджиталізованому світі, де інформаційні потоки формують світогляд молоді, цифрова освіта стає не просто технічною навичкою, а фундаментом соціалізації та самореалізації особистості. Для системи позашкільної освіти України впровадження цифрового практичного інструментарію є відповіддю на глобальні запити суспільства та необхідністю підготовки нового покоління до життя в умовах трансформації.

Сьогодні позашкільну освіту розглядають як гнучку, адаптивну платформу, і її місію чітко задекларовано у фундаментальних документах:

Закон України «Про освіту» визначає позашкільля як невід’ємний складник системи безперервної освіти [1]. Цифрова грамотність в цьому контексті є ідеальним засобом для розвитку індивідуальних здібностей, обдарувань та задоволення духовних потреб дитини, дозволяючи кожному вихованцеві знайти шлях самореалізації у медіапросторі.

Закон України «Про позашкільну освіту» (ст. 4) ставить за пріоритет виховання свідомого громадянина та формування національної самосвідомості [2]. Через створення власних проєктів – від патріотичних блогів до соціальних відеороликів – здобувачі освіти вчаться критично мислити, протидіяти дезінформації та ставати активними учасниками державотворення.

Процес цифрової трансформації України регламентується і низкою законодавчих актів. Так, у 2015 році Генеральною Асамблеєю Організації Об’єднаних Націй (далі – ГА ООН) було прийнято резолюцію щодо порядку денного у сфері сталого розвитку до 2030 року та визначено цілі сталого розвитку в галузі освіти. Серед них – забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти, зокрема надання можливості всім громадянам навчатись впродовж життя у напрямку набуття цифрових навичок. Підтримуючи проголошені резолюцією ГА ООН від 25 вересня 2015 року № 70/1 глобальні цілі сталого розвитку до 2030 року та результати їх адаптації з урахуванням специфіки розвитку нашої держави, було проголошено Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30 вересня 2019 року № 722/2019. Водночас є й інші законодавчі акти, які окреслюють державну політику розвитку України у цифровій сфері, а саме **Закони України**: від 9 січня 2007 року № 537-V «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки»; від 15 липня 2021 року № 1667-IX «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні»; від 1 грудня 2022 року № 2807-IX «Про Національну програму інформатизації»; від 5 жовтня 2017 року

№ 2155-VIII «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги»; від 17 лютого 2022 року № 2075-IX «Про хмарні послуги»; від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII «Про освіту»; від 27 липня 2022 року № 2457-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування інтегрованих інформаційних систем у сфері освіти»; **розпорядження Кабінету Міністрів України (далі – КМУ):** від 3 березня 2021 року № 167-р «Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації»; від 17 січня 2018 року № 67-р «Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації»; від 15 травня 2013 року № 386-р «Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні»; від 8 листопада 2017 р. № 797-р «Про схвалення Концепції розвитку електронної демократії в Україні та плану заходів щодо її реалізації»; **постанов Кабінету Міністрів України:** від 12 червня 2019 року № 493 «Про внесення змін до деяких постанов КМУ щодо функціонування офіційних вебсайтів органів виконавчої влади»; від 18 вересня 2019 року № 856 «Питання Міністерства цифрової трансформації»; від 2 грудня 2021 року № 1255 «Про затвердження Положення про програмно-апаратний комплекс «Автоматизований інформаційний комплекс освітнього менеджменту»; **наказу Міністерства освіти і науки України (далі – МОН)** від 25 квітня 2013 року № 466 «Про затвердження Положення про дистанційне навчання» та інші [5].

Реалізація діяльності у сфері позашкільної освіти має ґрунтуватися на таких ціннісних орієнтирах, як людиноцентризм, національна та громадянська ідентичність, громадянська відповідальність, культурна різноманітність, толерантність, інклюзивність, інноваційність, варіативність, автономія, свобода самовираження та творчість, співпраця, доброзичливість.

Національна стратегія розвитку освіти акцентує увагу на впровадженні компетентнісного підходу. Саме позашкільля стає головним майданчиком для здобуття життєво важливих навичок: командної роботи, креативності, комунікації та лідерства, які є невід’ємною частиною проєктної діяльності [4, с. 4].

Дослідники (І. Бех, О. Сухомлинська, О. Биковська) наголошують, що саме позашкільна освіта відкриває простір вихованцям для поглибленого освоєння природничих наук, мистецтва, спорту та технологій, і це не лише збагачує інтелектуальний потенціал учнів, а й формує практичну базу для майбутньої професійної діяльності [6;7; 8].

Збройна агресія російської федерації спричинила докорінну трансформацію освітнього простору України, де руйнівні виклики стали каталізатором для вибудовування безпрецедентної стійкості. У цьому контексті позашкільна освіта зазнає якісного переформатування: із додаткової ланки вона трансформується у стратегічний ресурс формування життєстійкості. Саме система позашкільля сьогодні є адаптивним механізмом, що озброює дитину інструментарієм для самореалізації в умовах динамічних суспільних зрушень та постійної невизначеності.

Трансформація освітнього простору в Україні сьогодні визначається двома ключовими факторами: інтенсивною цифровізацією та викликами воєнного стану.

Інтенсивна цифровізація – це швидкий перехід позашкільної освіти у цифровий формат: онлайн-заняття, платформи дистанційного навчання; використання комп'ютерів, застосунків, електронних підручників; розвиток цифрових навичок педагогічних працівників і вихованців.

Виклики воєнного стану – фактор, який змушує позашкільну освіту бути максимально стійкою та безпечною. Пріоритети різко змістилися з «просто знань» на безпековий простір педагогів і вихованців, подолання освітніх втрат, мобільність та підтримку ментального здоров'я.

Сучасні стратегії цифрової трансформації позашкільної освіти ґрунтуються на активному впровадженні віртуальних навчальних кабінетів та мобільних сервісів, що виконують роль дієвого інструменту інтенсифікації проєктної діяльності вихованців. У такому контексті цифровізація розглядається не як альтернатива традиційним формам дозвілля, а як вектор якісного збагачення творчого потенціалу особистості через інтеграцію технологій доповненої реальності (AR) та 3D-моделювання у зміст технічної й естетичної підготовки.

Цифровізація освіти постає імперативом реформування освітньої сфери, головним і першочерговим завданням ефективного розвитку інформаційного суспільства в Україні. Водночас цифровізація освіти не можлива без урахування світових трендів, зокрема інтенсивного розвитку таких технологій, як доповнена і віртуальна реальність, штучний інтелект, інтернет речей, роботизація, блокчейн, медіаосвіта, хмаро орієнтовані середовища, гейміфікація, міждисциплінарність та ін. Перехід до цифрового суспільства, широкомасштабна пандемія, воєнний стан в Україні вплинули на функціонування вітчизняної сфери освіти як у питаннях управління, організації освітнього процесу, комунікації, оцінювання навчальних досягнень, так і стосовно створення й використання цифрового освітнього контенту [9].

Серед найвідоміших міжнародних та вітчизняних платформ відкритої освіти варто виділити такі: Coursera, Prometheus, edX, MIT OpenCourseWare, FutureLearn, Udacity, UoPeople та OpenLearn. Цифрова трансформація освітнього процесу актуалізує потребу в проєктуванні й розробленні цифрових освітніх ресурсів, що наразі потребує вирішення таких завдань: ознайомлення викладачів з методами роботи з цифровими освітніми ресурсами; формування готовності викладачів до використання й створення цифрових технологій в освітньому процесі, включно з інформаційною та кібернетичною безпекою; розуміння того, як діяти в разі зіткнення з кібертероризмом і технологічним тероризмом, несанкціонованими діями щодо інформації в системі; готовність до інноваційної діяльності та реагування на кіберінциденти; ознайомлення викладачів з методикою використання цифрових технологій в освітньому процесі, зокрема дистанційних та мобільних технологій; методикою педагогічного проєктування

цифрових освітніх ресурсів для досягнення цілей навчання та реалізації ідеї безперервної освіти або освіти упродовж життя [10].

Таким чином, цифровізація є одним із ключових напрямків трансформації системи освіти і передбачає використання цифрових технологій в освітньому процесі з метою забезпечення якості та доступності освіти, посилення індивідуалізації та диференціації навчання, розвитку та поглиблення цифрової компетентності особистості. Це зміна парадигми спілкування із зовнішнім світом та якісний внутрішній інструмент для оптимізації навчального та навчально-наукового середовища.

Стрімкий розвиток мережевих технологій відкриває простір для креативних і ефективних рішень та дозволяє організувати ефективну взаємодію з учасниками освітнього процесу за будь-яких умов. Використання різних сервісів спрощує процес комунікації, управління завданнями та спільної роботи.

Цифрові інструменти можна класифікувати за етапами медіапроектування

I. Етап. Генерування ідей та планування

Kahoot! / Google Forms – інструменти для інтерактивного збору інформації, опитувань та актуалізації знань.

Padlet – віртуальна дошка для проведення мозкових штурмів та збору матеріалів.

Miro / FigJam – інтерактивні онлайн-дошки для колективного мозкового штурму, візуалізації ідей та створення ментальних мап (сюжету, персонажів).

Trello – зручна канбан-дошка для управління проєктами, розподілу ролей та відстеження дедлайнів.

Notion – багатофункціональний простір для створення бази знань проєкту (зберігання текстів, сценаріїв, календарів, планів та розподілу обов'язків).

XMind / MindMeister – сервіси для побудови інтелектуальних карт (mind maps) та глибокого структурування складних досліджень.

Flip (колишній Flipgrid) – платформа для створення коротких відеодискусій, опитувань та ефективної зворотньої взаємодії з учнями.

II. Етап. Створення контенту

Візуал та дизайн

PicsArt – мобільний фоторедактор для швидкої обробки фото, створення колажів та яскравих листівок.

Canva – універсальний інструмент для створення освітніх постерів, презентацій, брендбуків проєкту та робочих аркушів.

Google Sites – просте створення вебсайтів, онлайн-портфоліо чи візитівок проєктів без знань програмування.

Genially – сервіс для створення інтерактивного контенту: презентацій, плакатів, інфографіки та ігрових навчальних матеріалів.

Відео, анімація та 3D-тексти

Stop Motion Studio – зручний додаток для покрокової (стоп-моушн) зйомки пластилінових чи паперових мультфільмів.

FlipaClip / Plotagon Story – прості інструменти для створення перших 2D та 3D-анімацій (сучасна альтернатива закритому Toontastic 3D).

CapCut (мобільна версія) – швидкий монтаж відеороликів, додавання трендових ефектів, музики та автоматичних субтитрів.

ChatGPT / Google Gemini – використання штучного інтелекту як «помічника сценариста» (навчання формулюванню промптів, пошук ідей для сюжетів, структурування тексту).

Звук та подкасти

VoiceFX / Вбудовані диктофони – швидкий запис голосу, зміна тембру та додавання кумедних звукових ефектів.

Audacity / BandLab – платформи для запису повноцінних подкастів, інтерв'ю, зведення звукових доріжок та накладання фонові музики (з дотриманням авторських прав).

III. Етап. Презентація та розповсюдження

Google Сайти або Padlet виставка – керівник створює сайт або дошку, у яких публікуються роботи гуртківців для батьків та інших вихованців.

Google Classroom – зручна база для зберігання навчальних матеріалів, відеоінструкцій та збору домашніх завдань (якщо гурток передбачає дистанційну підтримку).

YouTube-канал закладу/гуртка – публікація відеороликів, соціальних проєктів чи мультфільмів.

Telegram-канал гуртка – діти виступають у ролі юних журналістів під кураторством педагога.

TikTok / Instagram Reels – просування медіапроєкту через короткі відео (робота з алгоритмами, аналітика охоплень).

IV. Сховище матеріалів

Google Drive – для зберігання методичних розробок, планів-конспектів, журналів гуртка та великого архіву фотографій з занять.

Wakelet – платформа для організації та збереження навчальних матеріалів (посилання, відео, документи, зображення та інші файли) в одному місці, які зручно структуровані їх за категоріями.

У практиці позашкільної освіти ці цифрові інструменти є основою для створення інтерактивного освітнього простору. Керівники гуртків позашкільних закладів Кіровоградської області використовують їх для швидкого зрізу знань, проведення пізнавальних вікторин, організації колективної роботи над проєктами. Окрім цього, інструменти незамінні для візуалізації навчального матеріалу, розробки інтерактивних завдань, створення мультимедійного контенту та організації ефективного дистанційного навчання. Ознайомитися з прикладами впровадження таких інструментів та скористатися готовими рішеннями можна на сайтах профільних закладів, зокрема: комунального позашкільного навчального закладу «Кіровоградський обласний центр дитячої та юнацької творчості» (<http://ocdut.kr.ua/>) та комунального закладу «Центр дитячої та юнацької творчості Долинської міської ради» (<https://cdut-dolynska.ho.ua/>).

Сьогодні цифровізація позашкільної освіти є не просто сучасним технологічним трендом, а ключовим чинником її стратегічного розвитку та

адаптації до нових соціокультурних реалій. Аналіз чинної нормативно-правової бази свідчить, що державна політика чітко спрямована на модернізацію освітнього простору, де цифрові трансформації є фундаментом для забезпечення доступності та якості позашкілля.

Повномасштабна війна створила безпрецедентні виклики для української системи освіти – від безпекових загроз до вимушеного переміщення учасників освітнього процесу. У цих умовах цифровізація стала тим інструментом, що дозволив зберегти безперервність та стійкість позашкільної освіти.

Використання інструментів цифровізації суттєво трансформує процес здобуття компетентностей. Замість пасивного засвоєння знань, вихованці опановують практичні навички: від цифрової грамотності та критичного мислення до здатності працювати в команді у віртуальному середовищі. Це робить позашкільну освіту людиноцентричною та конкурентоспроможною.

Таким чином, стратегічний розвиток позашкільної освіти в Україні залежить від готовності системи до подальшої цифрової інтеграції. Консолідація зусиль держави, гнучкості педагогів та ефективного використання цифрових інструментів є запорукою формування життєстійкого, інноваційного освітнього середовища.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Закон України «Про позашкільну освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14>
3. Марія Примаченко. 100 : альбом / упоряд. Н. Примаченко. Київ : Родовід, 2014. 151 с.
4. Семенік О. Марія Примаченко без міфів. Київ : Віхола, 2025. 200 с.
5. Бех І.Д. Виховання особистості. кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. К.: Либідь, 2003. 280 с.
6. Сухомлинська О.В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем / О.В. Сухомлинська. К. : А.П.Н., 2003. 68 с.
7. Биковська О. В. Теоретико-методичні основи позашкільної освіти в Україні: дис. д-ра пед. наук: 13.00.01. Київ, 2008. 470 с.
8. Цифрова трансформація та безпека освітнього простору у системі неперервної освіти регіону / уклад. Л. С. Голодюк. *Науково-методичний вісник № 60*. Кропивницький: КЗ «КОППО імені Василя Сухомлинського», 2024. 196 с.
9. Науково-методичне забезпечення цифровізації освіти України: стан, проблеми, перспективи: *Наукова доповідь загальним зборам НАПН України «Науково-методичне забезпечення цифровізації освіти України: стан, проблеми, перспективи»*, 18-19 листопада 2022 р. В.Г. Кремень, В.Ю. Биков, О.І. Ляшенко, С.Г. Литвинова. Вісник Національної академії педагогічних наук, 2022 р. URL: <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/320>
10. Духаніна Н. М. Цифровізація освітнього процесу: проблеми та перспективи // The 12th International scientific and practical conference «Modern directions of scientific research development» (May 18-20, 2022), Chicago, USA. Chicago : BoScience Publisher, 2022. Р. 407-408. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/e55d44ea-332f-4002-b46c-e22e223e2f34/content>